

DOI 10.17234/SocEkol.28.3.2
UDK 502.1(1-751.2)(497.581)

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 25. 11. 2019.
Prihvaćeno: 06. 12. 2019.

ETIKA INSTITUCIONALNE ZAŠTITE PRIRODE U HRVATSKOJ: STUDIJA SLUČAJA NACIONALNOG PARKA „KRKA“

Dalia Matijević

Javna ustanova „Park Prirode Žumberak-Samoborsko gorje“
Slani Dol 1, 10 430 Samobor
e-mail: daliamatijevic@gmail.com

Sažetak

Svrha ovog istraživanja bila je cjelovito procijeniti i evaluirati učinkovitost sustava institucionalne zaštite prirode te utvrditi njegov doseg, fokusiranost i opravdanost, s ciljem da se utemeljeno predlože odrednice daljnjeg razvoja koje su usklađene s etičkim načelima. Nacionalni park „Krka“ regionalno je relevantan predvodnik trendova u zaštiti prirode te ovdje predstavlja model za razvoj cjelovite procjene etičnosti institucionalnog sustava zaštite prirode. Studija slučaja pokazala je da Nacionalni park „Krka“ treba nadalje dosljedno ulagati napore u postizanju konstruktivne razvojne promjene dosadašnjeg sustava upravljanja parkovima. Pored kvalitetne provedbe mjera očuvanja i zaštite prostora, dobara i raznolikosti te razvoja održivog sustava integralnog upravljanja, u parku se sve više treba usmjeriti na: 1. afirmiranje problematike ljudskim djelovanjem uvjetovanih klimatskih promjena; 2. razvijanje ekološke društvene svijesti; 3. sagledavanje i oblikovanje alternativnih mogućnosti suradnje u zaštiti prirode sa svim relevantnim dionicima i društvenim podsustavima; 4. afirmiranje parka kao nositelja mentaliteta povratka prirodi i pro-aktivnog štovatelja i promicatelja tradicijskih znanja i vještina; te 5. preuzimanje uloge pokretača onakvog društvenog razvoja koji pretpostavlja dugoročnu održivost prostora, ljudi i dobara u uvjetima društvene pravde.

Ključne riječi: dugoročna održivost prostora i dobara, etika zaštite prirode, institucionalna zaštita prirode, održivo upravljanje, suradnja s dionicima

1. UVOD¹

Duboka ekološka kriza stvarnost je suvremenog svijeta, neovisno o tome kako tko procjenjuje njezinu relevantnost. Problematika zaštite prirode i okoliša stoga danas uživa globalni interes, posebice u kontekstu paradigme održivog razvoja. S obzirom da može snažno zadirati u sferu političkog djelovanja, zaštita prirode i okoliša nerijetko se koristi kao prostor i tema političkog nadglasavanja što se, međutim, najčešće događa tek

¹ Autorica izjavljuje da u odnosu na Javnu ustanovu „Nacionalni park Krka“ nije u sukobu interesa te da vezano uz provedbu istraživanja i korištenje dobivenih rezultata ne ostvaruje nikakvu komercijalnu ili osobnu financijsku ili drugu dobit.

kada su iscrpljene sve druge društveno goruće teme koje javnost uobičajeno percipira kao važnije. Dakle, unatoč prvoklasnom interesu, u procesu zadobivanja društvenog legitimiteta, zaštita prirode i okoliša često biva zahvaćena tek na kraju problemskog niza (Kolednjak i Šantalab, 2013:324).

Danas čovjek institucionalno štiti prirodu i okoliš, nameće pravila ponašanja u prirodi, čuva biološku raznolikost i promiče ideju održivosti. Nedavno preminuli doajen socijalne ekologije u Hrvatskoj, akademik Ivan Cifrić, naglašava da moderno društvo zapravo dokida etos i zamjenjuje ga oblicima institucijske (instrumentalne) odgovornosti (Cifrić, prema Čović, 2000:171). Danas se zaštita prirode, dakle, provodi unutar institucionalno-legislativnog okvira koji predmnijeva živu suradnju političara, stručnjaka i zainteresirane javnosti, a njezinu učinkovitost u tom smislu trebamo procjenjivati kroz kapacitet za razvoj takve suradnje na razini svih relevantnih društvenih podsustava. Suradnja svih društvenih podsustava je, između ostalog, preduvjet za oblikovanje svake društveno relevantne etike zaštite prirode i okoliša koja će, međutim, tek na široj vremenskoj skali dokazivati svoju valjanost i opravdavati svoj legitimitet.

Etika zaštite prirode ukorijenjena je u tradicionalnoj etici (grč. *ethika* – nauk o ćudoređu), u onome što je običajno i moralno (lat. *mos, mores* – običaji). U etici, pa tako i u etici zaštite prirode, bavimo se praktičnim znanjem koje se, za razliku od teorijskog znanja ili spoznaje (grč. *episteme*), određuje pojmom *fronesis* – praktična ili životna mudrost. Već je Aristotel jasno prepoznao kako za (ostvarenu) vrlinu nije dovoljno biti samo teorijski stručnjak – ekspert, već je treba u životu prakticirati (Kangrga, 2004:20). Svaka etika, naime, ne postulira ono što jest, već ono što treba biti, te kao takva, u nedostatku svake doktrinarne postavke, usmjerena je na dinamično postizanje aristotelovske prave mjere, na ljudsko htijenje i djelovanje za postizanjem onoga što bi trebalo biti (Kangrga, 2004:24, 35, 39). Stoga etički diskurs nameće sučeljavanje uvijek novih argumenata i dinamiku trajnog razvojnog procesa koji ne može postati puka navika, koji se ne može trajno uokviriti u zadani zakonski i / ili institucionalni okvir, već treba stalno proizlaziti iz odgovornog promišljanja i odlučivanja temeljenog na neposrednom iskustvu. Edgar Morin nadalje potpuno opravdano pri tom ukazuje da svaki moralni čin ujedno predstavlja i proces povezivanja s drugim, sa zajednicom, s društvom (Morin, 2008:18).

Svrha ovog istraživanja bila je oblikovati cjelovit i društveno relevantan sustav procjene etike (etičnosti) institucionalne zaštite prirode u Republici Hrvatskoj te tako ispitati razinu njegove valjanosti, opravdanosti i vjerodostojnosti. U ovom se radu, dakle, istražuje mogućnost oblikovanja cjelovitog sustava procjene kakvoće i učinkovitosti, razine opravdanosti i svrsishodnosti sustava upravljanja zaštićenim područjima prirode. Rezultati koji iz toga proizađu pridonijet će boljem razumijevanju značaja i vrijednosti zaštićene prirode, učinkovitijem očuvanju sveukupnih prirodnih bogatstava, te izrazitijem oblikovanju društvenog mentaliteta koji na primjeren način ne samo vrednuje svoja nacionalna bogatstva, već ih je sposoban (o)čuvati, podržan primjerenim motivima i argumentima.

U prilog definiranja cjelovitog sustava etike zaštite prirode (u daljnjem tekstu EZP, *engl.* NPE – Nature Protection Ethics), ovdje oblikujem prijedlog odabranog segmenta cjelovitog EZP sustava – etike institucionalne zaštite prirode. Na temelju pregleda relevantne

međunarodne literature, neposrednog iskustva rada u zaštićenim područjima i osobnog promišljanja, razvijam i predlažem izvorni sustav EZP načela s pripadajućim pod-načelima, koji nadalje elaboriram kroz niz općih i posebnih pokazatelja njihove neposredne primjene. Tako oblikovan prijedlog sustava cjelovite etičke procjene potom stavljam u kontekst provedbenog okvira institucionalnog sustava zaštite prirode u Hrvatskoj, kroz studiju slučaja koja je izvedena na odabranom primjeru područja zaštićenog u kategoriji nacionalnog parka – na primjeru Nacionalnog parka „Krka“.² Cilj je EZP procjene daljnji razvoj i unaprjeđivanje sustava zaštite prirode u skladu s etičkim načelima čija primjena nedvojbeno afirmira načela održivog razvoja i društvene pravde.

2. EZP NAČELA I POKAZATELJI NJIHOVE PRIMJENE

Sistemska niz od osam temeljnih EZP načela koji se nadalje razrađuje kroz pod-načela te pripadajuće opće i posebne pokazatelje, predstavlja okosnicu prijedloga sustava cjelovite procjene etičnosti upravljanja (odabranim) zaštićenim prirodnim područjima (Matijević, 2015). Treba ga nadalje dinamično razvijati u ovisnosti o specifičnim potrebama i okolnostima te pripadajućem društvenom kontekstu odabranog zaštićenog područja. Pri oblikovanju EZP sustava načela / podnačela / pokazatelja vodila sam se različitim društveno angažiranim i odgovornim poimanjima vrijednosti i svrhe zaštićenih područja prirode, pri čemu sam pokušala prepoznati i potom objediniti sve relevantne odrednice u cjeloviti sustav procjene etičnosti zaštite prirode. Takva mi matrica omogućuje dobru funkcionalnu usporedbu s institucionaliziranom procjenom kakvoće i učinkovitosti odabranog sustava upravljanja zaštićenim dijelom prirode sa svrhom utvrđivanja mjere međusobnog preklapanja. Cilj je detektirati te potom i razumjeti eventualne manjkavosti institucionaliziranog sustava kako bi se otvorio prostor za daljnje oblikovanje održivih društvenih rješenja zaštite prirode.

O specifičnom redosljedu prioriteta koji se primjenjuju u nekom zaštićenom području treba odlučivati temeljem slijedećih smjernica: 1. razina važnosti odabrane problematike u odnosu na strateške i pojedinačne ciljeve upravljanja; 2. hitnost postupanja obzirom na vrstu ugroze koja prijete u odabranom zaštićenom području; te 3. razina ireverzibilnosti stanja koje je potencijalno ili stvarno narušeno (IUCN et al., 1980:28-29; European Commission, 2013:21). EZP procjena složen je i odgovoran proces u kojem se pobliže razmatra uspješnost, kakvoća, svrsishodnost, opravdanost i učinkovitost odabranog sustava upravljanja i njegove provedbe. Ova metodologija može poslužiti kao obrazac za studiju i / ili reviziju stanja i definiranja problema, prepoznavanja sistemskih tendencija i uočavanja pojedinačnih slabosti, te kao poticaj za oblikovanje rješenja temeljenih na specifičnim komparativnim prednostima odabranog sustava upravljanja. Rezultati takve procjene predstavljaju koristan alat za sve praktičare i teoretičare zaštite prirode koji se

² EZP analiza Nacionalnog parka „Krka“ provedena je u okviru provedbe projekta „Etika zaštite prirode u Nacionalnom parku Krka“ (lipanj 2018. – svibanj 2019.).

Tablica 1. Sustav EZP načela s pripadajućim pod-načelima (pregledni sažetak podatka preuzetih iz: Matijević, 2015)

EZP načelo	Pripadajuća EZP podnačela
EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima	Održavanje cjelovitosti i stabilnosti ekosustava (koncept ekoloških servisa) Briga za tlo (neobnovljivi resurs) Kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš Suočavanje s posljedicama klimatskih promjena Racionalno planiranje i kvalitetno upravljanje
RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	Očuvanje divljih svojti i staništa: Konzervacija <i>in situ</i> i <i>ex situ</i> Očuvanje krajobrazne raznolikosti Očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu poljoprivredu Prikupljanje, čuvanje i dugoročna zaštita genetskog materijala
ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	ZAŠTITA vs. KORIŠTENJE – Održivo upravljanje resursima Prostorno i drugo planiranje područja posebnih obilježja Održivo korištenje prostora i resursa Promicanje načela održive poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti Održivo raspolaganje financijskim i drugim materijalnim dobrima
LOKALNI RAZVOJ – Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	Vrednovanje prirode i održivosti prirodnih resursa Vrednovanje tradicijskih znanja i vještina Promicanje održivog društvenog razvoja, diversifikacija gospodarskih i prihodovnih djelatnosti
GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti	Angažiranost javnosti u zaštiti prirode
ZAKONITOST rada i djelovanja Javnih ustanova	Provedba zakonskog okvira institucionalne zaštite prirode Međusektorska suradnja Neposredna primjena provedbene legislative
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Podizanje organizacijskih kapaciteta Promicanje društveno odgovornog poslovanja Edukacija i osposobljavanje zaposlenika, korisnika i lokalnih zajednica Istraživanje, stručni rad, suradnja i razmjena
UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode	Podržavanje rada odabranih međunarodnih konvencija i EU direktiva zaštite prirode i okoliša Podržavanje nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa zaštite prirode i očuvanja biološke raznolikosti

uključuju u proces odlučivanja o pitanjima zaštite prirode i održivog razvoja lokalnih zajednica u zaštićenim područjima. Cjelovita procjena treba biti rezultat angažiranog/ odgovornog konzultativnog procesa koji okuplja predstavnike svih relevantnih interesnih skupina, a treba je provoditi procjenjivanjem razine harmonične primjene svih predloženih načela/pod-načela / pokazatelja, uz primjerena pojašnjenja i argumentaciju, a sve u kontekstu neposrednog upravljanja odabranim zaštićenim područjem.

Ograničenja ovdje predloženog modela i postupka EZP procjene mogu prozaći iz nedosljedne i neujednačene procjene po svim predloženim načelima i podnačelima te iz nesprenosti da se ovakav sustav procjene nadalje usavršava u kontekstu afirmiranja neposrednih okolnosti zaštite prirode. U suvremenim uvjetima stalnog preslagivanja društvenih prioriteta, znanstveni oprez naime nalaže trajno i dinamično samoprocjenjivanje kakvoće i učinkovitosti djelovanja u zaštiti prirode, posebice obzirom na kontekst spremnosti društva da osigura dugoročnu održivost svojih prirodnih prostora i resursa.

3. NACIONALNI PARK „KRKA“ – STUDIJA EZP SLUČAJA

U kontekstu procjene etičnosti institucionalne zaštite prirode u Hrvatskoj, Nacionalni park „Krka“ ističe se svojom organizacijskom razvijenošću te širokim obuhvatom afirmiranih upravljačkih aspekata.

Dolina rijeke Krke s pripadajućim priobalnim područjem 1985. godine proglašena je nacionalnim parkom zbog niza geomorfoloških, hidroloških i pejzažnih vrijednosti krajolika, u kojemu se naizmjenično pojavljuju duboki kanjoni, brzaci, slapovi i mirni ujezereni dijelovi rijeke. Temeljni prirodni fenomen nacionalnog parka je sedra ili travertin. Visoki status institucionalne zaštite dodijeljen je u ovom području u svrhu očuvanja njegovih osobitih prirodnih, kulturnih, znanstvenih, odgojnih, obrazovnih, estetskih, turističkih i rekreativnih vrijednosti te radi kontrole i sprječavanja aktivnosti koje mogu ugroziti izvornost biljnog i životinjskog svijeta te hidrografske, geomorfološke, geološke i pejzažne vrijednosti područja (NP Krka, 2011:11). Danas granice Nacionalnog parka „Krka“ obuhvaćaju površinu od 109 km² uz tok rijeke Krke u dužini od 50 km, koja zahvaća prostor nekoliko gradova i općina.

Vizija razvoja (NP Krka, 2011:5) pretpostavlja ovaj prostor kao područje suživota čovjeka i rijeke u kršu, očuvanih prirodnih procesa, biološke raznolikosti, krajobraznih vrijednosti te kulturne i tradicijske baštine. Zaštićenim prostorom upravlja Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ čije su djelatnosti zaštita i nadzor područja te pravnih i fizičkih osoba koje tu obavljaju dopuštene / regulirane / nadzirane djelatnosti turističke aktivnosti prihvata, informiranja, vođenja i prijevoza posjetitelja parka, aktivnosti tumačenja i edukacije javnosti o posebnostima i vrijednostima zaštićenog područja te promicanja odgoja, obrazovanja i znanstveno-istraživačkog rada u zaštiti prirode (NP Krka, 2011:14). Izvješćem Hrvatskom saboru o obavljenoj reviziji očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja nacionalnim parkovima 2014. utvrđeno je da Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ u odnosu na druge nacionalne parkove u Republici

Hrvatskoj zapošljava razmjerno velik broj djelatnika, da ostvaruje najveće vlastite prihode koji su dostatni za samostalno financiranje rada i djelovanja ustanove, te da sustavno provodi niz aktivnosti istraživanja, edukacije, osposobljavanja, povezivanja i promidžbe (Državni ured za reviziju RH, 2014)

Tablica 2. *Razdioba usmjerenosti planiranih akcijskih planova obzirom na sustav EZP načela*

	EZP načelo	Redni broj akcijskog plana (NP Krka, 2011)	Ukupan broj akcijskih planova koji podržavaju odabrano EZP načelo
1	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s ekološkim standardima	1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14	11
2	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	1, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 33, 34, 35, 36, 37	24
3	ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 58	40
4	LOKALNI RAZVOJ – Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	1, 2, 4, 12, 13, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 51, 53	20
5	GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti	24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 46, 48, 53, 57	19
6	ZAKONITOST rada i djelovanja Javnih ustanova	39, 55, 58	3
7	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	3, 18, 19, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 42, 43, 44, 54, 55, 56, 57, 58	18
8	UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode	39	1

Analiza slučaja izrađena je temeljem raspolaganja službenim informacijama i uvidom u dokumente koji su javno dostupni na mrežnim stranicama Nacionalnog parka „Krka“ (<http://www.npkrka.hr/>) ili su pak stavljeni autorici na raspolaganje od strane nadležne javne ustanove, temeljem neposrednih zapažanja na terenu, razgovora sa zaposlenicima javne ustanove i lokalnim stanovništvom te praćenja relevantnih društvenih tendencija.

3.1. Plan upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“

Plan upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“ izrađen je u razdoblju od 2006. do 2010. godine s ciljem sagledavanja postojećeg stanja i unaprjeđenja sustava upravljanja odbranom prirodnim prostorom koji je zaštićen u kategoriji nacionalnog parka. Obuhvaća ukupno 58 akcijskih planova za provedbu u predstojećem desetogodišnjem razdoblju zaključno do 2020. godine. Revizija planirana za 2015. godinu nije provedena (NP Krka, 2011).

3.2. Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka „Krka“ za 2018. godinu

Pri pregledu aktivnosti koje u 2018. godini imaju prioritet uočava se upravljačka usmjerenost na unutrašnjost nacionalnog parka i bavljenje lokalitetima koji predstavljaju proširivanje i obogaćivanje standardne turističke ponude parka, kao što su primjerice Eko kampus „Puljani“, Burnum kod Ivoševaca, Kistanje, sanacija obala Čikole itd. (NP Krka, 2017).

Tablica 3. *Pojedine stavke godišnjeg plana rada u EZP kontekstu*

	Skupina aktivnosti	Pojedinačne aktivnosti	% predviđenih sredstava u odnosu na cjelokupni iznos	EZP načela
1	Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti	Šume Kam. travnjaci Vlažne livade Vodeni ekosustavi Svojte Trad. krajobrazi Speleološki objekti	3,92	1, 2, 3, 6
2	Zaštita i očuvanje kulturne baštine	Burnum Oprema Utvrda Ključica Utvrda Nečven Utvrda Trošenj	3,17	2, 3, 4, 6
3	Suradnja s lokalnom zajednicom	Glasilu BUK Predavanja Rad. za tur. vodiče	0,25	4, 5

4	Edukacija i interpretacija	Uređenje staza Video i web materijal Tiskanje knjiga Nabavka opreme Izložbe i događanja	35,10	5, 7
5	Posjećivanje i promocija	Propagandni materijal Sajmovi, studije Uređenje staza, pristaništa, okoliša Sanacija mosta Izvjешća i analize	44,88	3, 7
6	Zaštita od požara	Nabavka vozila i opreme Ustroj. Službe Sanacija puteva Izrada programa	4,09	3, 4, 6
7	Razvoj kapaciteta ustanove	Edukacija Osposobljavanje EZP – Održivi razvoj Vozila, oprema, inventar, licence	8,59	7, 8

Iz gornje tablice možemo izvesti sljedeću procjenu razdiobe sredstava u odnosu na afirmiranje pojedinih EZP načela.

Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ ulaže velike napore u senzibiliziranje i uključivanje zainteresirane javnosti u problematiku zaštite prirodne i kulturne baštine te održivog razvoja lokalnih zajednica. Radionice za različite uzraste, javna događanja za različite društvene i interesne skupine, bogato izdavaštvo uz dosljedno izdavanje stručno-popularnog časopisa BUK, trajna suradnja sa nizom javnih medija, samo su neki od pokazatelja kojima potvrđujem svoju tvrdnju.

Akcijski planovi koje predmnijevaju Plan upravljanja Nacionalnim parkom „Krka“ te Godišnji programi zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja obuhvaćaju niz aktivnosti očuvanja svojti, staništa i krajobraza te upućuju na primjereno prioritiziranje problematike dugoročne održivosti prostora i resursa, pri čemu se jasno integriraju odrednice lokalnog razvoja, organizacijskog razvoja i dosljedne gradnje sustava društvene podrške. Tu tvrdnju potvrđuje i razmjerno velik udio sredstava za razvoj sustava posjećivanja iako se ta sredstva također ulažu u lokalnu prometnu i vodoopskrbnu infrastrukturu (međusektorska suradnja) te podržavaju ulaganja drugih javnih institucija, poput primjerice onih s nadležnošću u očuvanju kulturne i povijesne baštine. Oblikovanje i razvijanje sustava posjećivanja jedna je osnovnih zadaća upravljanja zaštićenim

područjem, koja više od svih drugih aktivnosti uključuje i angažira osoblje parka, čime se proširuje i obogaćuje ponuda, podiže razina upravljanja te zapošljava lokalno stanovništvo (Martinić, 2010:186-187).

Tablica 4. Planirana razdioba trošenja financijskih sredstava po EZP načelima³

	EZP načelo	% proračunskih sredstava
1	EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET – Održavanje ekoloških procesa i sustava u skladu s visokim ekološkim standardima	4
2	RAZNOLIKOST – Očuvanje biološke, genetske i krajobrazne raznolikosti, te njegovanje kulturne i društvene baštine	7
3	ODRŽIVOST – Planiranje, upravljanje i održivo korištenje raspoloživih resursa	56
4	LOKALNI RAZVOJ – Poticanje lokalnog razvoja koji podržava načela zaštite prirode	8
5	GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE – Uključivanje javnosti	35
6	ZAKONITOST rada i djelovanja Javnih ustanova	11
7	ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	89
8	UKLJUČENOST I SURADNJA – Sudjelovanje u razvijanju zakonodavnog i institucionalnog okvira zaštite prirode	9

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ovo je istraživanje provedeno u prilog oblikovanja i definiranja cjelovitog, društveno relevantnog sustava etike zaštite prirode (EZP), koji bi omogućio vjerodostojnu procjenu valjanosti i učinkovitosti institucionalne zaštite prirode u Republici Hrvatskoj. Za potrebe njegove provedbe razvijen je prijedlog sustava EZP načela s pripadajućim pod-načelima te općim i posebnim pokazateljima njihove neposredne primjene.

Svrha istraživanja bila je cjelovito procijeniti i evaluirati učinkovitost sustava institucionalne zaštite prirode te utvrditi njegov doseg, fokusiranost i opravdanost, a sve s ciljem da se utemeljeno predlože odrednice i smjernice sustavnog poboljšanja i daljnjeg razvoja postojećeg sustava zaštite prirode u skladu s etičkim načelima čija primjena nedvojbeno afirmira načela održivog razvoja i društvene pravde. Institucionalna zaštita prirode u Republici Hrvatskoj se ovdje razmatrala na primjeru studije slučaja odabranog područja zaštićenog u kategoriji nacionalnog parka – Nacionalni park „Krka“. Prikupljanje mišljenja i stavova predstavnika svih ciljnih skupina provedeno je tijekom razdoblja

³ Pojedine upravljačke aktivnosti ulaze u sferu više od jednog EZP načela. Od tuda preklapanja udjela zastupljenosti odabranih EZP načela. Zbroj svih udjela je stoga u ovom slučaju više od 100%.

lipanj – prosinac 2018. godine. Dobiveni rezultati razmatrali su se u svjetlu sustava EZP načela / pod-načela / pokazatelja.

Specifični ciljevi ovog istraživanja bili su:

1. Analizirati i objektivno procijeniti uspješnost i učinkovitost sustava upravljanja zaštićenim područjem Nacionalnog parka „Krka“, posebice u kontekstu etike zaštite prirode;
2. Temeljem dobivenih rezultata predložiti opće relevantan i praktično primjenjiv sustav cjelovite procjene etike zaštite prirode;
3. Oblikovati prijedlog niza praktičnih smjernica za unaprjeđenje i daljnji razvoj postojećeg sustava upravljanja zaštićenim područjima.

4.1. Postavke

Temeljne postavke koje predstavljaju polazišnu točku ovog istraživanja su sljedeće:

1. Važeći sustav institucionalne zaštite prirode nedovoljno je vjerodostojan i učinkovit, unatoč činjenici da je relativno kvalitetno podržan legislativnim i institucionalnim okvirom. Sustav je moguće unaprijediti cjelovitom primjenom EZP sustava.
2. Rad nadležnih javnih ustanova neujednačene je kakvoće, što se može sustavno promijeniti dosljednim afirmiranjem sustava procjene razine praktično primijenjene etike zaštite prirode (EZP).
3. Sustavno korištenje raspoloživih društvenih resursa civilnog društva i lokalnih zajednica, koje je trenutno nedostatno i nedosljedno, uvelike podiže razinu društvene relevantnosti i vjerodostojnosti sustava zaštite prirode te ga stoga treba dosljedno poticati.

4.2. Ciljne skupine

Istraživanjem su obuhvaćene sljedeće ciljne skupine:

Ciljna skupina I	Lokalna uprava, lokalne institucije, organizacije i udruge	N=24
Ciljna skupina II	Zaposlenici Javne ustanove „Nacionalni park Krka“	N=49
Ciljna skupina III	Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“	N=10.784
Ciljna skupina IV	Lokalna zajednica	N=62
Ciljna skupina V	Državna tijela i nezavisni stručnjaci	N=52

4.3. Anketiranje

4.3.1. Ciljna skupina I – Lokalna uprava, lokalne institucije, organizacije i udruge, N=24

Anketiranje je provedeno putem elektroničke pošte u razdoblju od lipnja do prosinca 2018. godine. Ispitanici su se voljno predstavljali imenom i prezimenom te svojom funkcijom ili radnim mjestom u svrhu isticanja radnih zadaća za čiju su provedbu odgo-

vorni u kontekstu suradnje sa JU „NP Krka“ i informiranosti o njezinu radu. Ispitanici su za 9 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja.⁴ Kao odgovor na 10. pitanje od ispitanika se očekivalo da navedu svoje osobne sugestije i preporuke za daljnji razvoj suradnje nacionalnog parka sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću. Upitnik u Prilogu.

4.3.2. *Ciljna skupina II – Zaposlenici Javne ustanove „Nacionalni park Krka“, N=49*

Anketiranje je provedeno anonimno osobnim ispunjavanjem anketnih listića u razdoblju od lipnja do prosinca 2018. godine. Ručno ispunjeni upitnici dostupni su u obliku pdf dokumenata. Predstavljanje svrhe, ciljeva, provoditelja istraživanja te načina korištenja rezultata anketiranja je provedeno unutar same ustanove. Ispitanici su za 6 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja. Na pitanja 7-8 ispitanici sa iznosili svoje osobne prijedloge i preporuke za daljnji razvoj nacionalnog parka i suradnje sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću. Upitnik u Prilogu.

4.3.3. *Ciljna skupina III – Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“, N=10.784*

Anketiranje posjetitelja sastavni je dio upravljačke strategije Javne ustanove „Nacionalni park Krka“, a provodilo se 2013., 2017. i 2018. Posljednje istraživanje javnog mnijenja 2018., koje se provodilo u razdoblju od 2. srpnja do 21. rujna 2018. na lokalitetima Skradinski buk, Roški slap i Burnum, obuhvatilo je 10.784 posjetitelja, a provedeno je na trinaest jezika uz pomoć malih prijenosnih računala (tableta). Anketna pitanja su oblikovana od strane djelatnika Odsjeka za odnose s javnošću u koordinaciji s ravnateljem i rukovoditeljima službi Javne ustanove „Nacionalni park Krka“. Istraživanje je provelo jedanaestero studenata i troje volontera uključenih u program volontiranja u zaštićenim područjima RH. Od 10.784 ispitanika, njih 1.715 (16%) podnijelo je svoje pisane komentare i prijedloge poboljšanja u Nacionalnom parku „Krka“. Upitnik u Prilogu.

4.3.4. *Ciljna skupina IV – Lokalna zajednica, N=62*

Anketiranje je provedeno anonimno, a najveći broj odgovora je prikupljen osobno od sudionika 8. susreta tradicijskih poljoprivrednih proizvođača i gospodarstvenika uz Krku koja se održala u subotu 24. studenog 2018. u Eko kampusu „Krka“ u Puljanima.

⁴ Pojedine brojčane vrijednosti odgovaraju sljedećim tvrdnjama:

0 – ne mogu ocijeniti

1 – uopće nisam zadovoljan/na stanjem u Nacionalnom parku

2 – samo sam djelomično zadovoljan/na (u nekim iznimnim slučajevima)

3 – stanje u Nacionalnom parku je prihvatljivo

4 – stanje u Nacionalnom parku je vrlo dobro

5 – jako sam zadovoljan/na stanjem u Nacionalnom parku

Manji broj odgovora ispitanika ove ciljne skupine prikupljen je osobno od stanovnika Šibenika i nekoliko okolnih naselja uz granicu parka. Ispitanici su svojim odgovorima na 8 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja, dok se kao odgovor na 9. pitanje od njih očekivalo da navedu svoje osobne sugestije i preporuke za daljnji razvoj suradnje nacionalnog parka sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću. Upitnik u Prilogu.

4.3.5. *Ciljna skupina V – Državna tijela i nezavisni stručnjaci, N=52*

Anketiranje je provedeno elektronskim putem u razdoblju od lipnja do prosinca 2018. godine. Upitnici su poslani od strane provoditelja projekta „Etika zaštite prirode u Nacionalnom parku Krka“ putem elektronske pošte potencijalnim ispitanicima u obliku privitaka poruci u kojoj je ukratko bila predstavljena svrha, ciljevi, provoditelji istraživanja te način korištenja rezultata anketiranja. Ispitanici su za 6 pitanja izrazili razinu svoga zadovoljstva odabirom jedne od vrijednosti na skali 0-1-2-3-4-5 uz mogućnost davanja dodatnog objašnjenja. Kao odgovor na pitanja 7-8 od ispitanika se očekivalo da navedu svoje osobne sugestije i preporuke za daljnji razvoj nacionalnog parka i suradnje sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću. Upitnik se nalazi u Prilogu.

4.4. *Statistička obrada podataka*

Odgovori ciljnih skupina na pitanja u formularima su obrađeni uz pomoć deskriptivne i inferencijalne statistike.

Kako su odgovori na pitanja rangovi u rasponu od 1 do 5, čestine odgovora na pojedino pitanje bilo je moguće prikazati raspodjelom čestina u obliku tablice, stupčastog dijagrama ili strukturnog kruga. Također je bilo legitimno prikazati srednje vrijednosti ocjena na pojedino pitanje, objektivnu procjenu standardne devijacije (sd) i standardne devijacije srednje vrijednosti (Δ).

U okviru inferencijalne statistike ispitane su:

- čestine odgovora na pojedino pitanje pripadaju normalnoj raspodjeli;
- čestine odgovora na različita pitanja pripadaju istoj raspodjeli;
- broj opisnih odgovora na pojedino pitanje se značajno ne razlikuje.

Prvo je razmatrano pitanje da li su čestine ocjena na postavljena pitanja normalno raspoređene. U tu svrhu je primijenjen Shapiro-Wilks-ov test u programskom paketu R. Čestine ocjena svih formulara su testirane Kruskal-Wallis-ovim testom.

5. REZULTATI⁵

5.1. Ciljna skupina I: Lokalna uprava, lokalne institucije, organizacije i udruge; N=24

Tablica 5. Broj odgovora ispitanika ciljne skupine I po odabranim kategorijama 0-5

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
Ljepota i uređenost parka				2	11	11	4,38	13
Sustav upravljanja				4	12	8	4,17	13
Zaštita i očuvanje				5	8	11	4,25	16
Promicanje vrijednosti lokalnog kraja	1			3	12	8	4,22	11
Primjena međunarodnih standarda	5		1	2	9	7	4,16	7
Suradnja sa lokalnom zajednicom i javnošću				4	11	9	4,21	11
Korist / dobrobit lokalnoj zajednici od parka			1	3	9	11	4,25	13
Korist / dobrobit ispitaniku od parka	2		1	4	9	8	4,09	10
Korist / dobrobit društvu od parka	2		1	2	6	13	4,41	9
Sugestije za daljnji razvoj suradnje sa lokalnom zajednicom i javnošću	Opisni odgovori							20
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine I							4,24	

Svi prikupljeni odgovori ispitanika grupirani su u skupine s obzirom na koje se od 8 temeljnih EZP načela odnose. Iz njih je izveden komentar obzirom na afirmaciju odabranog EZP načela od strane predstavnika ciljne skupine I.

Tablica 6. *Diskusija odgovora ciljne skupine I, u kontekstu afirmacije pojedinih EZP načela*

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	Ispitanici smatraju da bi upravljački prioriteti trebali biti zaštita od požara i sprječavanja onečišćenja rijeke Krke i njezinih pritoka te primjerena prezentacija te očuvanje i održavanje okoliša odabranih lokaliteta koji su atraktivni za posjećivanje, što također uključuje i stalno uređivanje sustava pristupnih putova, staza i šetnica. Interes i pažnja ovih ispitanika nije dakle izrazito usmjeren na cjelovitu zaštitu i očuvanje svih sastavnica prirode te je u tom smislu potrebna daljnja edukacija i podizanje svijesti.

⁵ Detaljniji prikaz provedenog istraživanja i dobivenih rezultata vidi u doktorskoj disertaciji: Matijević, D. (2019).

RAZNOLIKOST	Ispitanici razumiju vrijednost fenomena i dinamike sedre te naglašavaju potrebu primjerenog vrednovanja i zaštite.
ODRŽIVOST	Iako nisu detaljno upoznati s načelima i prioritetima upravljanja zaštićenim područjem, ipak su u stanju prepoznati temeljne manjkavosti sustava. Percipiraju park kao 'zlatnu koku' koja bi prvenstveno trebala služiti razvoju lokalne zajednice.
LOKALNI RAZVOJ	Ispitanici izražavaju potrebu za sustavnom promocijom, trajnim obogaćivanjem ponude te izrazitijom usmjerenošću na problematiku razvoja lokalnih zajednica Prepoznaju da je korist od parka za lokalnu zajednicu (zapošljavanje, otvaranje radnih mjesta) neupitna, iako zamjeraju da je nejednoliko zastupljena u svim dijelovima parka. Smatraju da je potrebno trajno nalaziti nove načine suradnje i pružanja podrške te pri tome biti inovativan i suvremen. Prijedlozi ispitanika svjedoče o još uvijek nedovoljnom razumijevanju osnovnih odrednica upravljanja zaštićenim područjem, ali također i o izrazitoj svijesti o ključnim problemima zaštite i očuvanja parka poput onečišćenja vode i prekomjernog posjećivanja.
GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	Ispitanici također iznimno cijene upravljačke trendove koji predmnijevaju organiziranje niza javnih događanja i okupljanja posebice u svrhu podizanja svijesti javnosti o očuvanju prirodne i kulturne baštine.
ZAKONITOST	Prirodne ljepote vide gotovo isključivo u funkciji turističkog proizvoda koji služi na ponos njihovim gradovima i županiji. Njihova je ekološka svijest uglavnom usmjerena na cjelovito vrednovanje i prezentaciju parka kao turističkog proizvoda. Zagovaraju više suradnje, uključivanja i koordinacije u radu s neposrednim korisnicima i dionicima (koji primjerice obavljaju gospodarske djelatnosti u parku i sl.).
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Ispitanici ove ciljne skupine naglašavaju turističku i rekreativnu ulogu nacionalnog parka te stoga i potrebu daljnjeg organizacijskog i institucionalnog razvoja u tom smislu.
UKLJUČENOST I SURADNJA	Neka od očekivanja ispitanika su naprosto krivo adresirana, posebice u njihovim očekivanjima da park preuzme ulogu vođenja privrednog i društvenog života u lokalnoj zajednici, iako je to zadaća vlasti na županijskoj i lokalnoj razini, koje svoje zadaće očito ne ispunjavaju jednakom dinamikom koja je prisutna u parku. Stoga je suradnja i međusobna podrška svih društvenih dionika u ovom kontekstu od ključne važnosti.

Predstavnici ove ciljne skupine nedovoljno daju prioritet problematici očuvanja svojiti, staništa, krajobraza, biološke raznolikosti (EZP 1 i 2), iako istovremeno jasno prepoznaju ključne probleme zaštite i očuvanja parka poput onečišćenja voda i prekomjernog posjećivanja (EZP 3). Dobiva se dojam da problematiku zaštite prirode poznaju površno ili da su njihovi interesi u tom kontekstu izrazito selektivni / parcijalni te park

prvenstveno percipiraju kao gospodarski subjekt za kojeg smatraju da bi trebao biti u funkciji lokalnog razvoja i podržavanja rada lokalnih jedinica samouprave (EZP 4 i 7). Stoga je u budućem radu s pripadnicima ciljne skupine I, koji svakako predstavljaju važne partnere javne ustanove i relevantne društvene dionike razvoja sustava integriranog upravljanja zaštićenim područjem, potrebno nadalje razvijati njihova znanja o načelima održivog upravljanja zaštićenom prirodom, međunarodnim standardima koji se pri tom primjenjuju te podizati svijest o važnosti očuvanja ne samo zaštićenog prostora i pripadajućih prirodnih dobara, već i ekoloških procesa, svojiti i staništa te ukupne biološke / krajobrazne / kulturne raznolikosti. Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ dosljedno ulaže u napore u tom smislu (primjerice izdavanje javnog glasila BUK te organiziranje brojnih stručnih skupova) i tako djeluje puno kvalitetnije od drugih NP-ova / PP-ova u Hrvatskoj. U ovom je kontekstu također potrebno naglasiti da je sukladno odluci MZOE, Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ preuzela obvezu uplate naknade za zaštićena područja u proračune gradova i općina koji se nalaze u obuhvatu Nacionalnog parka „Krka“, a ta je samo u 2018. iznosila oko 8.000.000 kn.

5.2. Ciljna skupina II: Zaposlenici Javne ustanove „Nacionalni park Krka“; N=49

Tablica 7. Broj odgovora ispitanika ciljne skupine II po odabranim kategorijama 0-5

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
Cjelokupni razvoj NP-a				9	21	19	4,2	12
Sustav upravljanja	1	1	4	16	19	8	3,6	12
Suradnja s lokalnom zajednicom i javnošću		1	3	12	21	12	3,82	10
Vaš osobni i profesionalni razvoj			1	13	19	16	4,02	10
Korist / dobrobit lokalne zajednice od parka		1		9	18	21	4,18	12
Korist / dobrobit za NP od lokalne zajednice	4	1	6	8	21	9	3,69	12
Sugestije za daljnji razvoj NP-a	Opisni odgovori							38
Sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i javnošću	Opisni odgovori							33
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine							3,92	

Svi prikupljeni odgovori ispitanika grupirani su u skupine obzirom na koje se od 8 temeljnih EZP načela odnose. Iz njih je izveden komentar obzirom na afirmaciju odabranog EZP načela od strane predstavnika ciljne skupine II.

Tablica 8. *Diskusija odgovora ciljne skupine II, u kontekstu afirmacije pojedinih EZP načela*

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	Ispitanici prepoznaju svojevrsnu tendenciju stavljanja problematike zaštite prirode u drugi plan u odnosu na problematiku razvoja sustav posjećivanja. Jasno uočavaju veliki kapacitet lokalne zajednice u očuvanju prirode, praćenju i dojavi stanja na terenu, poznavanju prostora i uvjeta te održavanju infrastrukture i privatnih posjeda.
RAZNOLIKOST	Smatraju da je potrebno nadalje razvijati svijest lokalnog stanovništva o potrebi suradnje u očuvanju prirodnih dobara, tradicijskih i autohtonih vrijednosti.
ODRŽIVOST	Ispitanici kao prioritete prepoznaju realizaciju otvorenog centra kretanja u Laškovici, razvijanje sustava biciklističkih staza, obnavljanje sustava šetnica, uvođenje novih pratećih objekata te daljnji razvoj parka napose izvan područja Skradina i Skradinskog buka, posebice u područjima gornjeg toka Krke.
LOKALNI RAZVOJ	Naglašavaju potrebu zapošljavanja domicilnog stanovništva te suradnje sa lokalnim OPG-ovima. Zalažu se za osiguravanje stručne pomoći i poticanje razvoja smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta u područjima uz granice NP-a. Pri tome se slažu da NP dosljedno ulaže u razvoj infrastrukture i općenito razvoj lokalnog gospodarstva.
GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	Ispitanici uočavaju da su potrebna stalna poboljšanja i trajna aktivna suradnja sa zainteresiranom javnošću uz predlaganje i pokretanje inicijativa s obje strane. Pojedinci dosljedno naglašavaju potrebu za više radionica i drugih vrsta tematskih okupljanja edukativno-informativnog sadržaja. Posebno pohvaljuju rad Službe za odnose s javnošću.
ZAKONITOST	Pojedinci smatraju da se Plan upravljanja nedovoljno uvažava te da se potrebno više usmjeriti na zaštitu prirode i tražiti veću nazočnost voditelja pojedinih službi neposredno na terenu.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Iskazuju zadovoljstvo zbog trajnog ulaganja u poboljšanje infrastrukture i oblikovanja novih sadržaja koji rezultiraju sve većim brojem posjetitelja i većim prihodima. Ispitanici prepoznaju da nedostaje bolja organizacija i koordinacija rada među pojedinim službama JU NP, da ima 'puno šefova' te pri tom također iskazuju dojam da je prisutna tendencija stavljanja problematike zaštite prirode u drugi plan. Većinom su zadovoljni mogućnostima napredovanja i usavršavanja, profesionalnog razvoja i dodatnog obrazovanja, unatoč tome da ne postoje. Iskazuju potrebu za razvijanjem boljih međuljudskih odnosa u ustanovi.
UKLJUČENOST I SURADNJA	Ispitanici također uviđaju potrebu većeg angažmana u povlačenju sredstava iz EU fondova

Predstavnici ove ciljne skupine pokazuju visoku razinu interesa i motivacije za profesionalno i stručno napredovanje (EZP 7), za aktivno uključivanje u sustav planiranja rada parka te za oblikovanje vlastitih problemski ciljanih prijedloga i inicijativa usmjerenih na uvođenje poboljšanja u sustav upravljanja parkom i njegovim dobrima (EZP 3). Stoga im je korisno i potrebno trajno osiguravati njima prilagođene edukativne sadržaje, posebice interaktivnog i praktičnog oblika, osiguravati programe razmjene i stručnog usavršavanja te ih postepeno i na primjerene inovativne načine uključivati u razvoj sustava integriranog upravljanja (EZP 7, 8). Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ veliki broj aktivnosti već provodi u tom smislu, ali je iste potrebno razvijati usmjerenije i specifičnije.

U ovom kontekstu izostavljeno je važno etičko pitanje samo-procjene zaposlenika. Obzirom na iskazivanje samo-kritike vlastitoga rada, bilo bi zanimljivo utvrditi u kojoj mjeri zaposlenici Nacionalnog parka „Krka“ smatraju da oni sami svojim načinom rada i upravljanja pružaju posjetiteljima odgovarajuću vrijednost za novac kojeg oni daju kroz svoju ulaznicu. To bi nadalje omogućilo raspravu i razmatranje na temu je li (visoka) cijena ulaznica doista opravdana i odražava li ona pravu mjeru i kvalitetu usluge koja se posjetiteljima pruža u parku.

5.3. Ciljna skupina III: Posjetitelji Nacionalnog parka „Krka“; N=10.784 ispitanika

Zbog primjene drugačije metodologije anketiranja, odgovori predstavnika ove ciljne skupine su predstavljeni na drugačiji način. Opisni komentari posjetitelja uz pojedina pitanja i pripadajuće grafičke prikaze njihovih odgovora integrirani su u pojedina pripadajuća tumačenja. Uočila sam da preporuke iako velikog broja posjetitelja ipak tangiraju tek nekoliko odabranih problema koje sam slijedom toga prepoznala i grupirala u 19 temeljnih odrednica preporuka posjetitelja. One su potom dostupne i u tabličnom obliku gdje su grupirane obzirom na afirmiranje pojedinih EZP načela.

S obzirom na zadovoljavanje svojih osobnih potreba i interesa, posjetitelji nacionalnog parka uočavaju relevantne manjkavosti sustava upravljanja. Njihove komentare stoga treba gledati kao na smjernice koje upućuju na mogućnosti uvođenja odabranih poboljšanja, a oni kao takvi predstavljaju vrijedan resurs u kontekstu razvoja pro-aktivne suradnje sa zainteresiranom javnošću.

Pregled preporuka temeljenih na najzastupljenijim komentarima posjetitelja:

1. Stalno osmišljavati i uvoditi nove edukativne, informativne i orijentacijske sadržaje u različitim oblicima te za različite dobne i interesne skupine
2. Nadalje razvijati sustav raznolikih cijena ulaznica i ponude različitih oblika posjećivanja te sustav neposredne i on-line prodaje ulaznica.
3. Razvijati i planski povećavati sustav šetačkih staza i njihove opreme, posebice u smislu edukacije *in situ* i pružanja informacija (panoi, leci, brošure, karte, signalizacija)
4. Razvijati sustav ograničavanja broja i kvalitetnog usmjeravanja posjetitelja u parku, a napose na šetačkim stazama
5. Razvijati sustav biciklističkih staza i prateće infrastrukture

6. Osigurati veću prisutnost čuvara prirode i volontera parka u svrhu izrazitijeg afirmiranja bontona čuvanja prirode
7. Osmisliti i osigurati dodatne sadržaje za djecu
8. Nastaviti razvijati sustav prihvata roditelja s malom djecom te invalidnih osoba i pratnje
9. Postepeno prelaziti na ekološki prihvatljivije oblike transporta unutar parka
10. Vožnju brodom koristiti kao vrijeme za edukaciju, informiranje i senzibilizaciju posjetitelja
11. Komercijalne sadržaje sve više izmjestiti izvan najatraktivnijih i najosjetljivijih zona zaštite

Tablica 9. *Diskusija odgovora ciljne skupine III, u kontekstu afirmacije pojedinih EZP načela*

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	Ispitanici traže izrazitiju afirmaciju sadržaja u kontekstu ovog EZP načela na način da žele edukativne i interpretacijske sadržaje najrazličitijih oblika i razina dostupnosti.
RAZNOLIKOST	Ispitanici žele više sadržaja te uočavaju neiskorištene potencijale i kapacitete za posjećivanje i interpretaciju.
ODRŽIVOST	Zalažu za daljnji razvoj sustava šetnica i staza sa svom pratećom infrastrukturom te imaju potrebu za detaljnijim, preglednijim i jasnijim uputama za kretanje po parku.
LOKALNI RAZVOJ	Posjetitelji nisu primjereno senzibilizirani na problematiku lokalnog razvoja no mnogi komentiraju da ponuda u suvenirnicima treba sadržavati više predmeta i sadržaja koji omogućavaju domaći, izvorni, autentični doživljaj, što neposredno upućuje na potrebu većeg uključivanja lokalnog stanovništva.
GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	Ispitanici se zalažu za raznolikost doživljaja, primjerice za osiguravanje uvjeta za kvalitetno fotografiranje.
ZAKONITOST	Posjetitelji traže veću prisutnost čuvara prirode na terenu.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Posjetitelji uglavnom iskazuju zadovoljstvo neposrednom raspoloživošću djelatnika nacionalnog parka za aktivno tumačenje vrijednosti prostora i dobara, no ima puno prostora za djelovanje osoba koje će posjetiteljima uživo predstaviti ponudu i ljepote parka. Vožnju brodom treba svakako aktivno upotpuniti osobnom prezentacijom vodiča koji bi neposredno tumačio što se trenutno može vidjeti i kakvo to ima značenje u kontekstu zaštite prirode.
UKLJUČENOST I SURADNJA	Izgleda da se ovaj segment djelatnosti parka uopće ne nalazi na radaru posjetitelja

12. Mjesta na kojima se očekuje stvaranje gužve opremiti skloništimama od sunca i izvorima pitke vode.
13. Povećati broj sanitarnih čvorova, poboljšati sustav održavanja njihove čistoće te uvoditi ekološke WC-e
14. Ne naplaćivati uslugu korištenja sanitarnih čvorova
15. Razvijati sustav prikupljanja, razdvajanja i zbrinjavanja otpada
16. Povećati i kvalitetnije opremiti piknik područja
17. Uvesti svlačionice i mogućnost odlaganja / čuvanja prtljage
18. Otvoriti i urediti kupališta izvan najosjetljivijih zona zaštite
19. Obogaćivati gastronomsku ponudu

Svi prikupljeni odgovori ispitanika grupirani su u skupine obzirom na koje se od 8 temeljnih EZP načela odnose. Iz njih je izveden komentar s obzirom na afirmaciju odabranog EZP načela od strane predstavnika ciljne skupine III (vidjeti Tablicu 9).

5.4. Ciljna skupina IV: Lokalna zajednica N=62

Tablica 10. Broj odgovora ispitanika ciljne skupine IV po odabranim kategorijama 0-5

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
Ljepota i uredenost parka			4	15	30	13	3,84	34
Sustav upravljanja	10	1	4	12	24	11	3,77	24
Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti	2	1	2	15	30	12	3,83	28
Promicanje vrijednosti lokalnoga kraja	1	3	7	17	26	8	3,48	31
Suradnja sa lokalnom zajednicom i javnošću		3	10	17	22	10	3,42	30
Korist / dobrobit za lokalnu zajednicu od NP-a	2	5	11	22	12	10	3,18	33
Korist / dobrobit za vas i vama najbliže od NP-a	9	10	8	17	10	8	2,96	30
Korist / dobrobit za društvo u cjelini od NP-a	4	1	2	19	21	15	3,81	27
Sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću	Opisni odgovori							54
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine							3,54	

Općenito uzevši, ispitanici ove ciljne skupine uočavaju i upućuju na manjkavosti sustava upravljanja, ali bez izrazitog strateškog zagovaranja svojih osobnih interesa. Za njih je potrebno trajno osmišljavati i uvoditi nove edukativne, informativne i orijentacijske sadržaje u različitim oblicima te za različite dobne i interesne skupine (posebno za djecu), a sve sa svrhom podizanja opće ekološke svijesti javnosti, svijesti o ulozi i važnosti zaštićenih područja te potrebi očuvanja tradicijskih znanja i razvoja lokalnih zajednica (EZP 1, 2, 3, 5). Potrebno je u ovom kontekstu također smanjivati dojam i fokusiranost na opću komercijalizaciju te afirmirati primjerene oblike komuniciranja u nacionalnom parku dosljednim prisustvom čuvara prirode, poticati način oblačenja posjetitelja kojim se daje prednost udobnosti i sigurnosti kretanja te promicati eko-zaštitarski mentalitet i visoku razinu ekološke svijesti i pripadajućih oblika društvene odgovornosti.

Tablica 11. *Diskusija odgovora ciljne skupine IV, u kontekstu afirmacije pojedinih EZP načela*

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	Prioritet je ujednačeni rad zaštite / prezentacije / očuvanja na cijelom području parka, kao i sustavni rad na sprječavanju zagađenja i onečišćenja.
RAZNOLIKOST	Zalažu se za očuvanje svojiti i staništa pošto sami primjećuju degradaciju i / ili nepovratni gubitak u smislu nekih odabranih primjera.
ODRŽIVOST	Jasno uočavaju da ljeti nastaje kaos uslijed stvaranja velike gužve te da stoga treba razvijati bolji sustav kretanja posjetitelja te prometovanja autobusima i brodovima.
LOKALNI RAZVOJ	Ispitanici zagovaraju potrebu promicanja i aktivnog poticanja tradicionalnog seoskog načina života na način da se izrazitije promiču svi pripadajući oblici društvenog djelovanja i izričaja čime bi se izrazitije afirmirale izvorne tradicijske vrijednosti. Smatraju da je očuvanje identiteta lokalne zajednice važna sastavnica identiteta nacionalnog parka.
GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	Ispitanici zagovaraju decentralizirani sustav upravljanja i dosljednije uključivanje lokalnog stanovništva i lokalne samouprave.
ZAKONITOST	Ispitanici (krivo) smatraju da je uređenje puteva i prilaznih cesta isključivo odgovornost parka
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Uočavaju potrebu za angažiranjem većeg broja djelatnika. Također se slažu da se stalno provode novi projekti i vrši redovna kontrola, ali ipak naglašavaju da ostaje otvoreno pitanje u kojoj je mjeri sustav zaštite zaista učinkovit upućujući na potrebu redefiniranja jasnih ciljeva i pokazatelja njihove provedbe.
UKLJUČENOST I SURADNJA	Ispitanici se žale da im nedostaje informacija i razgovora o konkretnim pravima i međusobnim obvezama između lokalne zajednice i parka.

Treba ih sustavno afirmirati kao ključne poznavatelje stanja na terenu i nositelje znanja i iskustava zaštite, očuvanja i održivosti te angažirati na kontroli, nadzoru, čišćenju i održavanju zapuštenih prostora i puteva (EZP 1, 2, 3). Potrebno im je pružiti sustavnu edukaciju i uključivati u rad s posjetiteljima parka. Za njih je potrebno trajno osiguravati izazovne edukativne sadržaje i radionice strateškog planiranja, posebice one koji se tiču tema iz njihovog svakodnevnog života.

5.5. Ciljna skupina V: Državna tijela i nezavisni stručnjaci N=52

Tablica 12. Broj odgovora ispitanika ciljne skupine V po odabranim kategorijama 0-5

Pitanja	0	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena	Br. opisnih pojašnjenja
Očuvanost i uređenost parka			1	11	30	10	3,94	32
Ukupan razvoj parka	5		1	5	22	19	4,26	28
Sustav upravljanja	5		1	5	22	19	4,26	23
NP u odnosu na druge slične ustanove	8			3	14	27	4,55	24
Suradnja sa lokalnom zajednicom i javnošću	9			9	14	20	4,26	27
Korist / dobrobit lokalnoj zajednici od parka	3		2	2	16	29	4,47	32
Sugestije za daljnji razvoj parka?	Opisni odgovori							49
Sugestije za daljnji razvoj suradnje sa lokalnom zajednicom i javnošću	Opisni odgovori							43
Prosječna ocjena svih odgovora ciljne skupine							4,28	

Svi prikupljeni odgovori ispitanika grupirani su u skupine obzirom na koje se od 8 temeljnih EZP načela odnose. Iz njih je izveden komentar obzirom na afirmaciju odabranog EZP načela od strane predstavnika ciljne skupine V.

Tablica 13. *Diskusija odgovora ciljne skupine V, u kontekstu afirmacije pojedinih EZP načela*

EZP načela	Komentar prikupljenih odgovora
EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	Ispitanici mahom navode da je razina očuvanosti izvornih ekoloških, bioloških, krajobraznih itd. uvjeta i sastavnica nedovoljna te da je zapravo prisutna trajna degradacija uvjeta prirode u zaštićenom području na čemu se park ne angažira u dovoljnoj mjeri uslijed izrazite fokusiranost na druge vidove održivosti
RAZNOLIKOST	Ističu potrebu trajnog utvrđivanja / praćenja / poboljšavanja stanja svojti, staništa i ekoloških procesa. Izražavaju zadovoljstvo tretmanom i obimom radova i ulaganja na očuvanju i prezentaciji povijesno-kulturne baštine parka.
ODRŽIVOST	Uglavnom pohvaljuju razvoj posjetiteljske / izletničke infrastrukture, ali istovremeno uočavaju značajne propuste u sustavu sprječavanja onečišćenja i zbrinjavanja otpada, što se posebno odnosi na vodotoke.
LOKALNI RAZVOJ	Naglašavaju važnost suradnje i sve većeg uključivanja lokalne zajednice te funkcionalnog korištenja njihovih znanja i iskustava kao resursa koji je vrijedan očuvanja i primjerene afirmacije.
GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	Smatraju da je ključ u kontinuirano društvenoj edukaciji i senzibiliziranju javnosti na pitanja i probleme zaštite prirode.
ZAKONITOST	Zagovaraju važnost međusektorske suradnje te potrebu angažiranja različitih vrsta stručnjaka.
ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Smatraju da park još uvijek nema jasnu upravljačku strategiju te da je još puno napora i znanja potrebno uložiti u sustav edukacije i interpretacije vrijednosti parka.
UKLJUČENOST I SURADNJA	Dosljedno ističu važnost razmjene znanja i iskustava na regionalnoj i međunarodnoj razini.

Predstavnici ove ciljne skupine vide sustavnu suradnju sa stručnjacima svih vrsta i njihovo neposredno uključivanje u rad ustanove u smislu afirmiranja temeljnih ciljeva upravljanja zaštićenim područjem te provedbu multidisciplinarnih istraživanja kao prioritet (EZP 1, 2, 3). Njihovi konkretni prijedlozi i modeli su mnogobrojni, stručno angažirani i svakako vrijedni razmatranja. Mogućnosti poticanja i razvijanja suradnje među sektorima i interesnim skupinama vide kroz osmišljavanje, oblikovanje i provedbu zajedničkih multidisciplinarnih projekata i inicijativa uz trajno dinamično razmatranje i afirmiranje inovativnih modela i pristupa (EZP 5, 6, 8). Predstavnik ove ciljne skupine je potrebno trajno okupljati te putem odabranih (multidisciplinarnih) inicijativa dosljedno poticati na suradnju i razmjenu.

5.6. Usporedni pregledni prikaz rezultata i tumačenja

Tablica 14. *Prosječna ocjena po pojedinim ciljnim skupinama*

	Ciljna skupina I: Lokalna i regionalna uprava	Ciljna skupina II: Zaposlenici	Ciljna skupina IV: Lokalna zajednica	Ciljna skupina V: Državna uprava i stručnjaci
Prosječna ocjena	4,24	3,92	3,54	4,28

Najvišu prosječnu ocjenu dali su predstavnici ciljne skupine V koji dosljedno zagovaraju interes za afirmacijom znanstvenih i stručnim angažmanom. Slijede ih predstavnici ciljne skupine koji izražavaju gotovo jednaki vid motivacije ali na nešto nižoj razini znanja i stručnosti. Niše prosječne ocjene dali su predstavnici ciljnih skupina II i IV koji tendiraju zagovarati osobne interese i interese svoje lokalne zajednice ali često bez nužnog odmaka objektivnosti. Predstavnici ciljne skupine III – Posjetitelji iako su anketirani različitim metodologijom, također tendiraju davati relativno visoke ocjene i tako izražavati visoku razinu zadovoljstva doživljaje i iskustvom parka.

6. RASPRAVA

Zaštita prirode u Hrvatskoj relativno je kvalitetno uvjetovana i uređena odgovarajućom pravnom regulativom i pripadajućom institucionalnom podrškom koja objedinjuje / integrira odrednice relevantnih sporazuma i zakonskih inicijativa na europskoj i globalnoj razini. Bogata tradicija i iskustvo u zaštiti prirode i upravljanju prirodnim resursima čvrste su pretpostavke daljnjeg uspješnog razvoja sustava koji uzima u obzir suvremena znanja, iskustva i društvene tendencije. S druge strane, rutiniranost sustava može podrazumijevati niz nepovoljnih okolnosti poput tendencije pukog ispunjavanja zakonskog minimuma i prigodnog oblikovanja provedbene regulative, što može dovesti do svojevrsnog zapostavljanja temeljnih ciljeva upravljanja zaštićenim područjima i ostaviti više prostora (neprimjerenom) razvoju turističkih i drugih gospodarskih djelatnosti, uz samo načelnu suradnju s lokalnom zajednicom te omamljivanje javnosti uljepšanom slikom stvarnog stanja u prirodi.

Neposredna provedba aktivnosti zaštite i upravljanja prirodom izuzetno je složen i zahtjevan proces koji nerijetko podrazumijeva sukobe interesa i otvorene konflikte. Nadležna upravna tijela i javne ustanove prinuđeni su se stoga dinamično stručno i organizacijski razvijati, trajno pokretati proces osmišljavanja / oblikovanja odgovornih i jasno argumentiranih rješenja, suočavati se s oponentima i s njima konstruktivno surađivati, angažirano razmjenjivati znanja i iskustva sa širom znanstvenom i stručnom javnošću, razumijevati argumente i potrebe relevantnih interesnih skupina i društvenih dionika, dosljedno podizati ekološku svijest i njegovati zaštitarski mentalitet te kulturu javnog dijaloga, cjeloživotnog učenja i društveno odgovornog poslovanja.

Tablica 15. *Naglasci odabranih ciljnih skupina obzirom na afirmiranje pojedinih EZP načela*

	Ciljna skupina I: Lokalna i regionalna uprava	Ciljna skupina II: Zaposlenici	Ciljna skupina IV: Lokalna zajednica	Ciljna skupina V: Državna uprava i stručnjaci
EZP načelo 1: EKOLOŠKA CJELOVITOST, STABILNOST, KONTINUITET	Zalaganje za jednoliki angažman parka na cijelom zaštićenom području, uključujući i rubne zone.	Jednolika briga za cijeli park, više znanstvenih istraživanja, optimalno korištenje i zaštita resursa.	Bolje očuvanje ugroženih staništa i svojti, obnova devastiranih krajolika, ograničavanje plovidbe, uklanjanje invazivnih svojti.	Zaštita, održavanje ravnoteže na cijelom prostoru, praćenje stanja i inventarizacija kao prioriteta. Poticati istraživanja, lokalno stočarstvo i borbu protiv invazivnih svojti.
EZP načelo 2: RAZNOLIKOST	Zalaganje za dosljednije održavanje, uređenje i prezentacije različitih lokaliteta i pristupnih puteva, posebice kulturno-povijesne baštine.	Dodatni sadržaji kulturne i ugostiteljske naravi, održavanje zapuštenih poljoprivrednih površina, organiziranje različitih javnih događanja i još bolji razvoj infrastrukture za posjetitelje.	Zaštita svojti, uređenje zapuštenih puteva i lokaliteta, promocija lokalnih jela.	Očuvanje bogatstva svojti i staništa te praćenje utjecaja klimatskih promjena. Jačati edukaciju i prezentaciju. Poticati arheološka istraživanja. Više nuditi lokalne proizvode.
EZP načelo 3: ODRŽIVOST	Bolje upravljanje posjetiteljima, bolje održavanje infrastrukture te održavanje šuma i šumskih puteva u svrhu obrane od požara.	Povlačenje više sredstava iz EU fondova, veća nazočnost voditelja i uključivanje lokalne zajednice u konkretne aktivnosti na terenu.	Razvijati sustav kretanja posjetitelja, sprječavati onečišćenje okoliša, kontrola invazivnih svojti i krivolova	Razvoj upravljanja i kontrole posjetitelja. Kontrola onečišćenja.
EZP načelo 4: LOKALNI RAZVOJ	Aktivna i neposredna uključuenost u razvoj lokalnih zajednica, poticanje kulture, financiranje rada udruga	Zapošljavanje lokalnog stanovništva, razvoj suradnje, zajedničke inicijative, osiguravanje	Promicati tradicijske vrijednosti, lokalnu kulturu, gastronomiju, način života, povratak	Integriranje lokalnih planova razvoja u Prostorni plan, edukacija lokalne zajednice, jačanje suradnje na projektima i

EZP načelo 4: LOKALNI RAZVOJ	i pomaganje malog poduzetništva. Beneficije za lokalno stanovništvo.	stručne pomoći, podrška razvoju smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta.	Ijudi te omogućavati plasman lokalnih proizvoda.	i aktivnostima, rad s djecom i mladima
EZP načelo 5: GRADNJA DRUŠTVENE PODRŠKE	Više javnih događanja, više zapošljavanja, sustavna promocija lokalnog kraja.	Bolja komunikacija te poticanje primjene održivog upravljanja i zaštite prirode. Više tematskih okupljanja.	Uključivanje, suradnja i podrška lokalnim zajednicama	Promocija zaštite prirode i dobrobiti od parka, više informacija o svojama i staništima te o povijesti i kulturi, jačati stručni kadar, razvoj edukativnih programa, poticati izdavaštvo.
EZP načelo 6: ZAKONITOST	Poticati suradnju osoblja parka s agencijama i vodičima.	Davati prioritet problematici zaštite prirode i slijediti odredbe Plana upravljanja.	Donijeti Prostorni plan i relevantnu provedbenu legislativu	Definirati odnose i sustav nadležnosti između pojedinih institucija sa nadležnošću u zaštiti prirode.
EZP načelo 7: ORGANIZACIJSKI RAZVOJ	Razvoj sustava posjećivanja, kontrole turista, zbrinjavanja otpada, vizualnog izgleda objekata parka te bolja suradnja s dionicima.	Razvijanje infrastrukture za posjetitelje te razvoj međuljudskih odnosa i suradnje među pojedincima i službama.	Bolja suradnja s ustanovom, bolje opremanje i održavanje, decentralizacija sustava upravljanja, jačanje zaštite prirode.	Upravljati strateški, imati jasne ciljeve, podizati institucionalni kapacitet. Provoditi istraživanja, osigurati smještaj za znanstvenike. Revizija Plana upravljanja. Edukacija, razvoj infrastrukture i sustava posjećivanja.
EZP načelo 8: UKLJUČENOST I SURADNJA	Podržavati rad lokalnih udruga i samouprave, privlačiti više sredstava iz EU fondova.	Razvijati suradnju sa lokalnim stanovništvom i podizati svijest o potrebi zaštite svih resursa parka.	Više suradnje na konkretnim aktivnostima, više tematskih okupljanja, više promocije i rada s mladima iz lokalne zajednice.	Ojačati suradnju i razmjenu znanja s drugim zaštićenim područjima. Poticati multidisciplinarnost, suradnju svih interesnih skupina te ulagati u ljudske potencijale.

Nadalje, uzimajući u obzir EZP kontekst, proces razvoja podrazumijevat će sve veću afirmaciju samostalnosti nadležnih javnih ustanova i preuzimanje sve više razine odgovornosti za planiranje, provedbu i vrednovanje uspješnosti aktivnosti koje se dešavaju neposredno na terenu. Koliko dosljedno pojedine javne ustanove sa nadležnošću u zaštiti prirode uspijevaju afirmirati sva temeljna EZP načela, tolika je kvaliteta, svrsishodnost i opravdanost ne samo njihovog rada, već i rada njima nadležnih upravnih tijela. Stoga se trajno i dinamično procjenjivanje kakvoće i svrsishodnosti upravljačkih prioriteta, društvene relevantnosti sustava zaštite prirode na općoj i pojedinačnim razinama, primjerene fokusiranosti planova i aktivnosti te uspješnosti njihove provedbe nameće kao prioritet, pri čemu rezultate transparentnog procesa takve procjene treba u javnost iznositi cjelovito i odgovorno.

Međutim, sustav zaštite prirode u Hrvatskoj neodređeno i nedorečeno nameće primjenu EZP načela, čega je rezultat da ih različite javne ustanove u svom radu afirmiraju različitim razinom dosljednosti. Pri tom one mogu ostavljati dojam uspješnog poslovanja, iako se zapravo EZP načela primjenjuju samo načelno, često tek uz zadovoljavanje pukog zakonskog minimuma. Uzimajući u obzir otežane ekonomske i društvene okolnosti njihova poslovanja, uloga javnih ustanova sa nadležnošću u zaštiti prirode je ipak dosljedno i uravnoteženo primjenjivati sva EZP načela i tako trajno pridonositi razvijanju društvene svijesti i zaštitarskog mentaliteta, koji zapravo predstavljaju preduvjet svakog učinkovitog sustava zaštite prirode i prirodnih dobara.

6.1. Primjena EZP načela u Nacionalnom parku „Krka“

6.1.1. EZP načelo 1 – Ekološka cjelovitost, stabilnost i kontinuitet

U Nacionalnom parku „Krka“ puno se pažnje posvećuje održavanju cjelovitosti i stabilnosti ekosustava iako s različitim razinama uspješnosti. Problematika brige za tlo je tangirana nespecifično i gotovo stihijski, dok je kontrola ispuštanja zagađivača i onečišćivača u okoliš, koja uostalom nije u neposrednoj i isključivoj nadležnosti javne ustanove te kao takva predmnijeva potrebu za razvojem funkcionalne međusektorske suradnje, tangirana još uvijek samo na formalnoj razini. Problematika suočavanja s posljedicama klimatskih promjena se također ne tangira neposredno i sustavno, pri čemu prepoznajem nedovoljno iskorišteni kapacitet prostora edukacije i promidžbe koji može biti upotrijebljen u svrhu podizanja svijesti javnosti. Međutim, jasno se uočava da se načela racionalnog planiranja i kvalitetnog upravljanja u Nacionalnom parku „Krka“ primjenjuju sve dosljednije i društveno odgovornije.

6.1.2. EZP načelo 2 – Raznolikost

Potreba očuvanja divljih svojti i staništa te provedba aktivnosti konzervacije *in situ* i *ex situ* je jasno naglašena od strane niza stručnjaka s kojima Nacionalni park „Krka“ već godinama trajno surađuje i provodi niz projekata. Iako su konzervatorski radovi u tom smislu još uvijek malobrojni, ipak je vidljiva razvojna tendencija i otvorenost javne usta-

nove za sustavno bavljenje ovom problematikom. Problematika očuvanja krajobrazne raznolikosti je nedovoljno i nesustavno afirmirana, za razliku od aktivnosti usmjerenih na očuvanje povijesne, kulturne i društvene baštine u kontekstu zaštite prirode. NP „Krka“ u tom smislu predvodi društvene trendove uspostavljanja uspješne međusektorske suradnje. Upravljanje područjima koja se tradicionalno koriste za održivu poljoprivredu pruža niz još neiskorištenih upravljačkih mogućnosti, tim više što lokalna zajednica iskazuje visoku razinu interesa za uključivanje u rad i proces strateškog planiranja. S tim je u vezi i skupina za sada još uvijek nedovoljno afirmiranih aktivnosti koje se odnose na prikupljanje, čuvanje i dugoročnu zaštitu genetskog materijala, a čemu bi vrijedilo u budućnosti posvetiti više pažnje, kako stručnjaka, tako i lokalne zajednice i opće javnosti, pošto se radi o problematici kroz koju se veoma praktično afirmiraju načela dugoročne održivosti stabilnih uvjeta života na Zemlji.

6.1.3. EZP načelo 3 – Održivost

U Nacionalnom parku „Krka“ vidljiv je napredak i osuvremenjivanje pristupa problematici održivog upravljanja i korištenja prostora i resursa te prostornog i drugog planiranja područja posebnih obilježja. Nacionalni park naime trajno ulaže u suradnju i integriranje odrednica koje su proizašle iz rada mnogih relevantnih stručnjaka. Promicanje načela ekološke poljoprivrede, zdravlja i dugoročne ekološke održivosti je svakako prostor djelovanja kojeg treba sve više afirmirati. Isto se odnosi na održivo raspolaganje financijskim i drugim materijalnim sredstvima, čija promidžba unutar i van ustanove nedvojbeno ukazuje na visoko razvijenu društvenu i ekološku svijest nositelja, koji tako učvršćuje svoju društvenu poziciju edukatora i pokretača društvenog razvoja.

6.1.4. EZP načelo 4 – Lokalni razvoj

Dosljedno se među lokalnim stanovništvom promiče vrednovanje prirode i održivosti prirodnih resursa, iako još uvijek ima znatnih mogućnosti za poboljšanja, posebno u smislu stvaranja tradicije takve vrste suradnje ustanove i lokalne zajednice. Isto se odnosi na vrednovanje tradicijskih znanja i vještina te je u tom smislu potrebno oblikovati sve više projekata koji predmnijevaju suradnju, razmjenu i dugoročnu održivost. Ustanova će se morati sve više usmjeravati na promicanje održivog društvenog razvoja i diversifikaciju gospodarskih i prihodovnih djelatnosti u lokalnim zajednicama, oblikujući tako svoje suradnike u zagovaranju dosljedne primjene načela zaštite prirode u kontekstu postizanja dugoročne održivosti prostora i resursa.

6.1.5. EZP načelo 5 – Gradnja društvene podrške

Na internetskoj stranici parka lako prepoznajemo što je relevantno u kontekstu informiranja i uključivanja javnosti te otvorenosti javne ustanove na suradnju sa zainteresiranim građanima i drugim društvenim akterima. Lako su dostupni svi dokumenti relevantni za provedbu sustava upravljanja, godišnji planovi javne nabave, kao i pripadajući pregledi sklopljenih ugovora o javnoj nabavi. Upute, pojašnjenje i zakonski kontekst prava na pristup informacijama su izneseni jasno i pregledno. Posebno je vrijedna

podrška koju Nacionalni park „Krka“ pruža lokalnim udrugama, školama, udruženjima građana i strukovnim udruženjima u kontekstu promicanja načela zaštite prirode, biološke raznolikosti, održivosti te poticanja tradicijskih poljoprivrednih djelatnosti.

Javnim glasilom „Buk“ javnost se pregledno, zabavno i stručno upoznaje s radom ustanove, educira o problematici zaštite prirode, o relevantnom zakonodavstvu i njegovoj primjeni, o pojedinim vrijednostima parka, o mogućnostima suradnje. Javna ustanova povremeno organizira tematske radionice, okupljanja i zajedničke akcije za korisnike parka, lokalno stanovništvo i najširu javnost, osiguravajući tako trajnu platformu suradnje, pretpostavku društvene uključenosti, konstruktivne razmjene stavova i mišljenja. Eko-radionice u Skradinu i Drnišu, akcije čišćenja obale Krke, tematski vikendi u prirodi, stručne radionice, kulturne manifestacije Burnumske Ide, Večeri uz Krku itd. samo su neki od načina okupljanja u svrhu izgradnje „zaštitaraskog“ mentaliteta. Radionice „Mini čuvar prirode“ i „Mali čuvar prirode“ izrastaju iz bogate tradicije američkih nacionalnih parkova u provedbi „Junior Ranger Program“ (NSP, 2019) čime se djecu i mlade na dinamičan i interaktivan način iskustvenog učenja neposredno uključuje u problematiku zaštitu prirode i motivira na društveni aktivizam.

Neprihvatljiva je naplata korištenje toaleta, transport islužanim autobusima, dugo čekanje u redovima na ulazak u park, povremena pojava otpada i prljavštine, nepristojnosti i neuslužnosti ugostiteljskog osoblja, a posebno nemogućnost raspolaganja jasnom informacijom o posjećivanju lokaliteta koji se nalaze izvan područja najizrazitijeg interesa posjetitelja. Potrebno je poticati istraživački duh i kulturu promatranja / istraživanja, sklonost alternativnim oblicima turizma i rekreacije za razliku od masovnih, unatoč tome da obilazak pješačkih staza i vidikovaca predstavlja najpopularniji sadržaj u parku.

6.1.6. EZP načelo 6 – Zakonitost rada i djelovanja

Provedba temeljnog zakonskog okvira institucionalne zaštite prirode je u mnogim slučajevima manjkava, a odgovornost za to nije isključivo na samoj javnoj ustanovi. Isto se odnosi na neposrednu primjenu provedbene legislative. Međusektorska suradnja se primjenjuje s većim ili manjim uspjehom i kao takva predstavlja područje koje tek treba početi sustavno razvijati.

6.1.7. EZP načelo 7 – Organizacijski razvoj

Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ puno truda ulaže u podizanje svojih organizacijskih kapaciteta, posebice u usporedbi s drugim sličnim ustanovama. Zaposlenici iskazuju da su relativno zadovoljni mogućnostima koje im se pružaju za usavršavanje i napredovanje, iako programi koji im se nudi trebaju biti specifičnije i svrsishodnije oblikovani u skladu s njihovim neposrednim potrebama. Sustav edukacije i osposobljavanja zaposlenika, korisnika i lokalnih zajednica se trajno razvija i uživa dostojnu pažnju, iako je još uvijek nedovoljno razvijen u smislu moderne atraktivnosti, inovativne suvremenosti i prilagođenosti različitim interesnim i dobnim skupinama korisnika. Razina afirmacije znanstvenih istraživanja, stručnog rada, suradnje i razmjene je u odnosu na

druge parkove na zavidnoj razini, iako još uvijek ne uživa onu razinu prioriteta koja bi se očekivala obzirom na temeljne upravljačke ciljeve.

6.1.8. EZP načelo 8 – Uključenost i suradnja

Podržavanje rada odabranih međunarodnih konvencija i EU direktiva zaštite prirode i okoliša je afirmirano izrazitije na zakonodavnoj nego neposrednoj provedbenoj razini. Možemo pretpostaviti da je slična situacija u smislu podržavanja nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa zaštite prirode i očuvanja biološke raznolikosti, pri čemu je potrebno naglasiti da se Nacionalni park „Krka“ dosljedno uključuje u takve programe te pridonosi njihovoj provedbi svojim bogatim znanjem i iskustvom. Park koji oblikuje stručne i društvene trendove, kao što je to slučaj s Nacionalnim parkom „Krka“, ima odgovornost uključiti se na sebi primjerenoj razini (provedba programa razmjene znanja i iskustava sa sličnim ustanovama i parkovima iz EU i svijeta, zajedničko oblikovanje preporuka i smjernica i sl.) u razvoj sustava zaštite prirode. Pošto stručnjaci Nacionalnog parka „Krka“ redovito sudjeluju na konferencijama o zaštiti prirode i studijskim programima razmjene, kako u Hrvatskoj tako i u međunarodnom kontekstu, pretpostavka je da oni ta iskustva dosljedno primjenjuju u razvoju sustava zaštite prirode u Nacionalnom parku „Krka“, ali u tom je smislu potrebno razraditi odgovarajući sustav pokazatelja.

6.2. Preporuke za daljnji rad

Ključ je u ujednačenom provođenju svih temeljnih EZP načela s pripadajućim podnačelima, dok niz općih i posebnih pokazatelja pruža obrazac smjernica za planiranje upravljačkih aktivnosti. Pri tom je potrebno uravnoteženo voditi računa o potrebama i interesima svih ovdje izdvojenih ciljnih skupina i dosljedno ih uključivati u rad javne ustanove temeljem jasno postavljenih planova i konkretnih ciljeva.

Edukacija i podizanje ekološke svijesti za svaku od ovdje navedenih ciljnih skupina je prioritet. Smatram da se javne ustanove sa nadležnošću u zaštiti prirode trebaju sve više okretati preuzimanju uloge promotora društvenog razvoja kroz dosljedno afirmiranje načela dugoročne održivosti i obogaćivanja svih raspoloživih, kako prirodnih, tako i društvenih resursa. Aktivnosti planirane u tom smislu trebaju biti usmjerene što je moguće konkretnije, praktičnije i vidljivije uz trajno poticanje inovativnosti u afirmiranju novih načina pristupa starim problemima. Da bi se to postiglo, potrebno je sve više ulagati u razvoj suradnje sa ključnim skupinama dionika (lokalna uprava, lokalna zajednica, posjetitelji, zaposlenici, stručnjaci u zaštiti prirode) s ciljem da oni postepeno preuzimaju neposrednu provedbenu ulogu odabranih aktivnosti prihvaćajući sve višu razinu odgovornosti. To svakako podrazumijeva podizanje razine njihovih znanja, kapaciteta i specifičnih iskustava neposredne uključenosti u planiranje i provedbu sustava upravljanja. Tradicionalni sustav držanja društvenih dionika „na sigurnom odstojanju“ u suvremenim okolnostima više nije primjenjiv. Potrebno je odabrane skupine zadataka dodijeliti dionicima koji posjeduju odgovarajuće primjerene interese i motive za njihovo obavljanje.

Tablica 16. Preporuke za daljnji rad sa pojedinim ciljnim skupinama temeljene na rezultatima istraživanja mnijenja ispitanika

Ciljna skupina	Preporuke za daljnji rad
Lokalna uprava i samouprava	Dosljedno ulagati dodatne napore u edukaciju, senzibilizaciju i podizanje razine ekološke svijesti.
Zaposlenici JU NP	Trajno osiguravati edukativne sadržaje, posebno interaktivnog oblika, nuditi programe razmjene i stručnog usavršavanja te ih aktivno uključivati u razvoj sustava integriranog upravljanja.
Posjetitelji	Stalno osmišljavati i uvoditi nove edukativne, informativne i orijentacijske sadržaje u različitim oblicima te za različite dobne (djeca, mladi, odrasli, umirovljenici) i interesne skupine (roditelji s djecom, invalidi, umjereno aktivni, <i>adventure</i> aktivni, skupine žena ili muškaraca, itd.). Podizati ekološku svijest, svijest o ulozi i važnosti zaštićenih područja prirode te potrebi očuvanja i razvoja lokalnih zajednica u kontekstu dugoročne održivosti ekoloških procesa, prostora i dobara. Poticati obogaćivanje lokalne gastronomske ponude, prvenstveno na način uključivanja dionika iz lokalne zajednice.
Lokalna zajednica	Razvijati suradnju, pristup informacijama i modele uključivanja u djelovanje ustanove. Afirmirati ih kao ključne poznavatelje stanja na terenu i nositelje iskustava zaštite, očuvanja i održivosti. Angažirati ih na kontroli, nadzoru, čišćenju i održavanju zapuštenih prostora i puteva. Sustavno educirati i uključivati u rad s posjetiteljima. Trajno osiguravati odgovarajuće edukativne sadržaje i radionice strateškog planiranja.
Državna uprava i nezavisni stručnjaci	Sustavno surađivati i neposredno ih uključivati. Poticati i razvijati suradnju među sektorima i interesnim skupinama te osmišljavanje i oblikovanje znanstveno-istraživačkih i multidisciplinarnih projekata i inicijativa uz trajno afirmiranje inovativnih modela i pristupa. Oformljavanje Stručnog savjeta (skupa eminentnih znanstvenih autoriteta) koji bi, kao što je predviđeno Zakonom o ustanovama, djelovao kao podrška Upravnom vijeću ustanove u upravljanju / odlučivanju se u ovom kontekstu nameće kao kvalitetna mogućnost.

Pri tome javna ustanova treba preuzeti ulogu koordiniranja, povezivanja i integriranja, ali samo nakon što je primjereno odrađena faza edukacije, senzibilizacije i osposobljavanja. Dugačka i gotovo nepregledna lista zadataka nadležne javne ustanove će tako postati suvislija i preglednija, a dionici dobiti priliku smislene i praktične uključenosti koja otvara prostor za konstruktivni entuzijazam osobne angažiranosti te učinkovito i svrsishodno mobiliziranje svih raspoloživih društvenih resursa. Uzimajući u obzir iskustva sa svjetskih kongresa parkova (IUCN World Park Congress Durban 2004. i IUCN World Park Congress Sidney 2014.), moja je temeljna EZP tvrdnja da se dinamičan

razvoj sustava zaštite prirode može dešavati isključivo u kontekstu dinamičnog društvenog razvoja koji pretpostavlja suradnju (posebice u međusektorskom kontekstu), široku tematsku i problemsku relevantnost, dugoročnu financijsku stabilnost i održivost, učinkovitu integriranost svih upravljačkih segmenata te usklađenost i transparentnost rada i sustava odlučivanja.

7. ZAKLJUČCI

Cilj EZP procjene je razvoj sustava zaštite prirode u skladu s etičkim načelima čija primjena nedvojbeno afirmira načela održivog razvoja i društvene pravde. U svome sam istraživanju razvila, prikazala i upotrijebila nov, cjelovit, stručno vjerodostojan i društveno relevantan sustav procjene učinkovitosti odabranog sustava institucionalne zaštite prirode koji mi je omogućio da na primjeru Nacionalnog parka „Krka“ evaluiram sustav institucionalnog upravljanja prirodom u Republici Hrvatskoj. Rezultat moga rada su praktične smjernice za unaprjeđenje i daljnji razvoj sustava upravljanja vrijednim prirodnim prostorima i dobrima. Uz pretpostavku njihove dosljedne primjene, otvara se mogućnost oblikovanja i afirmiranja specifično poboljšanog modela upravljanja zaštićenim područjima prirode, kako u nacionalnom, tako u regionalnom i međunarodnom kontekstu.

Na osnovi svega naprijed iznesenog mogu se izvesti sljedeći zaključci:

1. Pored uspješne provedbe mjera očuvanja i zaštite prostora, dobara i raznolikosti te primjene održivog i dinamično prilagodljivog sustava integralnog upravljanja istima, prostor angažmana javnih ustanova s nadležnošću u zaštiti prirode se treba sve više otvarati prema novim problemskim okvirima. Od javnih ustanova za zaštitu prirode se postepeno sve izrazitije treba očekivati da afirmiraju problematiku ljudskim djelovanjem uvjetovanih klimatskih promjena i održavanja stabilnih uvjeta života na Zemlji, posebice u smislu poboljšanja zdravstvenih uvjeta i standarda življenja.
2. Djelovanje parkova treba sve izrazitije biti usmjereno na podizanje razine opće ekološke svijesti javnosti te razvijanje ekološke svijesti društva u cjelini. To će podrazumijevati sve izrazitiju usmjerenost na uključivanje i povezivanje svih relevantnih društvenih dionika. Cilj suradnje parkova s lokalnom zajednicom treba biti da pojedinci, udruge, organizacije i institucije počnu sve jasnije davati prioritet problematici očuvanja svojti, staništa, krajobraza, biološke raznolikosti i da se sve aktivnije i odgovornije uključuju u oblikovanje rješenja ključnih problema zaštite i očuvanja prirodnih dobara. Lokalne će ljude trebati sustavno sve više afirmirati kao ključne poznavatelje stanja na terenu i nositelje znanja i iskustava zaštite, očuvanja i održivosti te ih progresivno angažirati na kontroli, nadzoru, čišćenju i održavanju zapuštenih prostora i puteva. Pri tom im je potrebno dosljedno osiguravati sustavnu edukaciju, posebice putem sadržaja koji se odnose na teme iz njihovog svakodnevnog života, te ih sve više uključivati u rad s posjetiteljima parka.

3. U parkovima se sve više trebaju sagledavati različite perspektive i mogućnosti podizanja ukupne kvalitete sustava upravljanja, i to ne samo unutar granica odabranog režima zaštite. To također podrazumijeva sagledavanje i oblikovanje alternativnih mogućnosti suradnje u zaštiti prirode sa svim relevantnim dionicima i društvenim podsustavima. Posebno je važna stalna suradnja sa stručnjacima svih usmjerenja te njihovo neposredno uključivanje u rad parka. Oblikovanje i provedba različitih multidisciplinarnih istraživanja, posebice onih koja afirmiraju među-sektorsku suradnju, te dinamično razvijanje inovativnih modela i pristupa upravljanju zaštićenim područjima se u ovom kontekstu zasigurno nameću kao prioritet.
4. Od parkova će se očekivati da se sve više nameću kao nositelji mentaliteta povratka prirodi te dubokog poštovanja prema tradicijskim znanjima, iskustvima i vještinama. Stoga je u odnosu na posjetitelje parka potrebno sve više smanjivati dojam opće komercijalizacije, omogućavati pristup kvalitetnim i dobro oblikovanim informacijama, uputama i suvremeno koncipiranim sadržajima (edukacija, vizualnost, neposredna aktivna uključenost) te osigurati stalno prisustvo većeg broja rendžera i čuvara prirode. Nacionalni park treba razumjeti kao prostor oblikovanja mentaliteta odgovornosti i senzibiliteta brizi te se u tom kontekstu treba dosljedno promicati eko-zaštitarski mentalitet i vrijednost visoke razine dobro argumentirane ekološke svijesti.
5. Putem dosljednog razvijanja društvenih, tehničkih i ljudskih kapaciteta, parkovi će preuzimati sve važniju ulogu pokretača društvenog razvoja koji pretpostavlja dugoročnu održivost u uvjetima društvene pravde. Uravnoteženi gospodarski razvoj u EZP kontekstu naime ne daje prednost biljkama i životinjama u odnosu na ljude, već teži sveukupnoj funkcionalnoj i skladnoj umreženosti sustava (okoliš, resursi, usluge, ljudi, ...) koji ima kapacitet dugoročne održivosti. U tom je smislu također i zaposlenicima ustanove potrebno osigurati trajan, svrsishodno planiran pristup mogućnostima profesionalnog i stručnog usavršavanja uz smisleno uključivanje u sustav planiranja i oblikovanja prijedloga i inicijativa usmjerenih na uvođenje poboljšanja u sustav upravljanja parkom. Integriranje novih znanja i vještina te primjenu sustava samo-procjene vidim kao neposrednu praktičnu provedbu temeljnih načela održivosti.

LITERATURA

- Čović, A. ur. (2000). *Izazovi bioetike – Zbornik radova*. Zagreb: Pergamena, Hrvatsko filozofsko društvo.
- Državni ured za reviziju RH (2014). *Izješće Hrvatskom saboru o obavljenoj reviziji očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja nacionalnim parkovima* (2014). Split: Državni ured za reviziju RH.
- European Commission (2013). Guidelines on Wilderness in Natura 2000 – Management of Terrestrial Wilderness and Wild Areas within the Natura 2000 Network. *Technical Report*, 2013-069. Brussels: European Commission
- International Union for Conservation of Nature (IUCN), United Nations Environment Programme (UNEP) and World Wildlife Fund (WWF) (1980). *World Conservation Strategy: Living Resource Conservation for Sustainable Development*. Gland: IUCN.
- Kangrga, M. (2004). *Etika – Osnovni problemi i pravci*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Kolednjak, M. i Šantalab, M. (2013). Ljudska prava treće generacije. *Technical Journal*, 7(3): 322-328.
- Martinić, I. (2010). *Upravljanje zaštićenim područjima prirode – Planiranje, razvoj i održivost*. Zagreb: Šumarski fakultet Sveučilišta.
- Matijević, D. (2015). Ethics of Institutional Nature Protection. Proposal for the Integrated Assessment of the Nature Protection Ethics in Croatia. *Socijalna ekologija*, 24(2-3): 145-172.
- Matijević, D. (2019). Etika institucionalne zaštite prirode u Hrvatskoj: Studija slučaja Nacionalnog parka Krka. Doktorska disertacija. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Morin, E. (2008). *Etika*. Zagreb: Masmedia.
- National Park Service (2019). Yellowstone. Become a Junior Ranger. URL: <http://www.nps.gov/yell/learn/kidsyouth/beajuniorranger.htm> (20.11.2019)
- Nacionalni park Krka (2011). *Plan upravljanja NP Krka*. Šibenik: Javna ustanova „Nacionalni park Krka“
- Nacionalni park Krka (2017). *Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka „Krka“ za 2018. godinu*. Šibenik: Javna ustanova „Nacionalni park Krka“.

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik za predstavnike ciljne skupine I

Ocijenite svoje zadovoljstvo zaokruživanjem odgovarajuće vrijednosti:

1. Ljepota i uređenost Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
2. Sveukupni sustav upravljanja NP-om
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti u NP-u
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
4. Promicanje regionalnih tradicijskih vrijednosti u upravljanju NP-om
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
5. Primjena međunarodnih standarda upravljanja NP-om
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
6. Suradnja NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
7. Korist / dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
8. Korist / dobrobit koju Vi i Vama najbliži uživaju od NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
9. Korist / dobrobit koju društvo u cjelini ima od NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
10. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?

Hvala Vam na trudu!

Vaše je mišljenje ključno u nastojanju da stvorimo još bolji Nacionalni park.

Prilog 2. Upitnik za predstavnike ciljne skupine II

Ocijenite svoje zadovoljstvo zaokruživanjem odgovarajuće vrijednosti:

1. Razvoj Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)
1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
2. Cjelokupni sustav upravljanja NP-om
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
3. Suradnja NP-a s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
4. Vaš osobni i profesionalni razvoj u pogledu zadaća koje obavljate u NP-u
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
5. Korist / dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
6. Korist / dobrobit koju NP ima od lokalne zajednice
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
7. Vaše sugestije za daljnji razvoj NP?
8. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP s lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću.

Hvala Vam na trudu!

Vaše je mišljenje ključno u nastojanju da stvorimo još bolji Nacionalni park.

Prilog 3. Upitnik za posjetitelje NP Krka (ciljna skupina III)

Upitnik za posjetitelje Nacionalnog parka „Krka“

1. Što ste posjetili u parku?
1) pješačke staze 2) vidikovce 3) vodenice 4) suvenirnice 5) ostalo
2. Koji od ponuđenih izvora nudi zadovoljavajuće informacije o mjestima koje ste posjetili? (zaokružiti sve točne odgovore)
1) djelatnici NP „Krka“ 2) prospekti 3) informativne table 4) prezentacije uživo 5) multimedijalne prezentacije 6) www.np-krka.hr
3. Odaberite tri glavna motiva dolaska u park:
1) priroda / ljepota krajolika 2) odmor i opuštanje 3) rekreacija 4) kupanje 5) bogatstvo flore i faune 6) gastronomska ponuda 7) kultura / tradicija / povijesna događanja 8) kulturne i vjerske ustanove 9) hodočašće 10) kulturne manifestacije 11) kulturno-povijesna baština 12) edukacija 13) fotografranje
4. Jeste li zadovoljni brojem posjetitelja u parku?
1 izrazito zadovoljan 2) zadovoljan 3) ni zadovoljan ni nezadovoljan 4) nezadovoljan 5) izrazito nezadovoljan
5. Jeste li planirali posjet zbog informacije o ograničenom broju posjetitelja?
1) da 2) ne
6. Vaša ulaznica doprinosi obogaćivanju sadržaja i omogućava zaštitu prirode u NP „Krka“. Smatrate li da je cijena ulaznice:
1) previsoka 2) primjerena 3) preniska
7. Vaš opći dojam o upravljanju i zaštiti prirode NP „Krka“:
1) izvrstan 2) vrlo dobar 3) dobar 4) dovoljan 5) nedovoljan
8. Ocijenite kvalitetu turističke ponude u parku (5 – izvrstan, 4 – vrlo dobar, 3 – dobar, 2 – dovoljan, 1 – nedovoljan ili NK – nisam koristio/la uslugu):
 - 1) srdačnost i gostoljubivost djelatnika
 - 2) signalizacija dolaska do Parka
 - 3) pješačke staze
 - 4) biciklističke staze unutar Parka
 - 5) parkirališna mjesta unutar Parka
 - 6) prijevoz – brod Parka
 - 7) prijevoz – autobus
 - 8) čistoća Parka
 - 9) sanitarne prostorije
 - 10) mjesta za piknik
 - 11) ugostiteljska ponuda
 - 12) suvenirnice
 - 13) dostupnost lokalnih proizvoda
 - 14) prezentacija prirodnih ljepota
 - 15) prezentacija kulturne baštine
 - 16) interpretatori / vodiči usluga / prezentatori
 - 17) sadržaji u Parku općenito
 - 18) edukativni sadržaji
 - 19) usluge za djecu
 - 20) informativni / promidžbeni materijal
 - 21) oznake na stazama
 - 22) pristup osobama s invaliditetom
 - 23) biste li preporučili posjet Parku prijateljima i poznanicima
9. Vaši prijedlozi:

Hvala vam na suradnji!

Upitnik je anonimn i nema komercijalni karakter. Vaši odgovori doprinijet će poboljšanju kvalitete usluga u NP „Krka“.

Prilog 4. Upitnik za predstavnike ciljne skupine IV

Ocijenite svoje zadovoljstvo odabirom odgovarajuće vrijednosti:

1. Ljepota i uređenost Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
2. Sustav upravljanja NP-om
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
3. Zaštita i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti u NP-u
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
4. Promicanje tradicijskih vrijednosti lokalnoga kraja
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
5. Suradnja NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
6. Korist / dobrobit koju lokalna zajednica ima od NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
7. Korist / dobrobit koju Vi i Vama najbliži uživaju od NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
8. Korist / dobrobit koju društvo u cjelini ima od NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
9. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?

Hvala Vam na trudu!

Vaše je mišljenje ključno u nastojanju da stvorimo još bolji Nacionalni park.

Prilog 5. Upitnik za predstavnike ciljne skupine V

Ocijenite svoje zadovoljstvo označavanjem odgovarajuće vrijednosti

1. Očuvanost i uređenost Nacionalnog parka Krka (dalje u tekstu NP)
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
2. Ukupan razvoj NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
3. Cjelokupni sustav upravljanja NP-a
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
4. Funkcioniranje NP-a u odnosu na druge ustanove sa nadležnošću upravljanja zaštićenim područjima u RH
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
5. Suradnja NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
6. Korist / dobrobit koju lokalna zajednica i društvo u cjelini ima od NP Krka
0 1 2 3 4 5 Pojasnite: _____
7. Vaše sugestije za daljnji razvoj NP-a?
8. Vaše sugestije za daljnji razvoj suradnje NP-a sa lokalnom zajednicom i zainteresiranom javnošću?

Hvala Vam na trudu!

Vaše je mišljenje ključno u nastojanju da stvorimo još bolji Nacionalni park.

INSTITUTIONAL NATURE PROTECTION ETHICS IN CROATIA: CASE STUDY OF THE NATIONAL PARK “KRKA”

Dalia Matijević

Abstract

The purpose of this research was to assess and evaluate the effectiveness of the Institutional Nature Protection System and to determine its reach, focus and validity, with the aim of providing practical guidelines for further development that would be in compliance with ethical principles.

National Park “Krka” is a regional leader in nature protection trends and is, therefore, used as a model for the development of a more complete nature protection ethics assessment system. The case study showed that the Krka National Park must consistently work on a constructive development shift of the existing national park system. In addition to implementing conservation and protection quality measures, and developing a sustainable integrated management system, the park must continue to address the following issues: 1. climate change; 2. raising ecological awareness within the society; 3. finding alternative perspectives and opportunities for cooperation in nature protection with all relevant stakeholders and social subsystems; 4. becoming an active social promoter of the ‘return to nature’ mentality that also includes valuing traditional knowledge; and 5. taking on the role of a driving social development force that presupposes long-term sustainability of space, people, and resources in the conditions of social justice.

Key words: *cooperation with stakeholders, institutional nature protection and conservation, long-term sustainability of space and resources, nature protection ethics, sustainable management*

ETHIK DES INSTITUTIONELLEN NATURSCHUTZES IN KROATIEN: FALLSTUDIE DES NATIONALPARKS KRKA

Dalia Matijević

Zusammenfassung

Der Zweck dieser Forschung war eine ganzheitliche Bewertung der Effizienz des institutionellen Naturschutzes, sowie die Feststellung seines Umfangs, seine Fokussiertheit und Berechtigung, und das Ziel war es, auf ethische Prinzipien abgestimmte Richtlinien der weiteren Entwicklung fundiert vorzuschlagen.

Der Nationalpark Krka ist ein regional relevanter Trendsetter im Naturschutz und stellt damit ein Modell für die Entwicklung einer ganzheitlichen Bewertung der Ethik des institutionellen Naturschutzes dar. Die Fallstudie hat gezeigt, dass der Nationalpark Krka sich weiterhin konsistent für konstruktive Änderungen in der Entwicklung des bisherigen Verwaltungssystems einsetzen soll. Außer einer guten Durchführung der Maßnahmen zur Erhaltung und zum Schutz des Naturraumes, der Güter und der Biodiversität, sowie der Entwicklung eines nachhaltigen und integrativen Verwaltungssystems soll man im Nationalpark viel Wert auf folgende Punkte legen: 1. Bejahung des durch menschliche Aktivität entstandenen Klimawandels; 2. Entwicklung des sozialen Umweltbewusstseins; 3. Einsicht und Schaffung alternativer Möglichkeiten der Zusammenarbeit am Klimaschutz mit allen relevanten Teilnehmern und sozialen Subsystemen; 4. Affirmation des Parks als eines Vorreiters der „Zurück- zur- Natur- Mentalität“ und eines proaktiven Verehrers und Förderers von traditionellen Wissen und Kenntnissen; sowie 5. Übernahme der Rolle des Urhebers einer solchen sozialen Bewegung, die eine langfristige Nachhaltigkeit des Raumes, der Menschen und Güter unter Bedingungen der sozialen Gerechtigkeit voraussetzt.

Schlüsselwörter: *langfristige Nachhaltigkeit von Räumen und Gütern, Ethik des Naturschutzes, institutioneller Naturschutz, nachhaltige Verwaltung, Zusammenarbeit mit Teilnehmern*